

Beter leren schrijven?

DIRECTE INSTRUCTIE EN SAMENWERKEND SCHRIJVEN ALS TWEE KRACHTIGE VORMEN VAN INSTRUCTIE

Effectieve schrijfvaardigheden zijn meer dan ooit belangrijk om ten volle te kunnen participeren in onze 21e-eeuwse samenleving. Wereldwijd wijzen studies echter op het ondermaats schrijfvaardigheidsniveau van leerlingen. Maar hoe komt het dat leerlingen zo worstelen met het schrijven? En hoe kunnen we hen optimaal ondersteunen om vaardige schrijvers te worden? In deze bijdrage beantwoorden we deze vragen op basis van recente wetenschappelijke inzichten en geven we concrete tips om krachtige schrijfinstructiepraktijken te creëren.

Fien De Smedt en Hilde Van Keer

Over de auteur

FIEN DE SMEDT

is als onderzoeker verbonden aan de onderzoeksgroep Taal, Leren en Innoveren van de vakgroep Onderwijskunde (UGent). De onderzoeksgroep wordt geleid door **Hilde Van Keer**.

SCHRIJVEN: EEN COMPLEXE VAARDIGHEID!

Schrijven is een uiterst complexe vaardigheid. Schrijvers moeten namelijk over de nodige basisschrijfvaardigheden (spelling, schrijfmotoriek,...) en schrijfstrategieën (plannen, opstellen, reviseren,...) beschikken, terwijl ze ook rekening moeten kunnen houden met de lezers, het tekstgenre en het doel en onderwerp van de tekst. Om dat allemaal te kunnen toepassen tijdens het schrijven van een tekst, moet het

werkgeheugen op volle toeren draaien. De capaciteit van het werkgeheugen is echter gelimiteerd. Aangezien het schrijfproces bij beginnende schrijvers nog niet geautomatiseerd is, raakt het werkgeheugen al snel overbelast. Daardoor ervaren beginnende schrijvers, met name leerlingen uit het lager onderwijs, moeilijkheden bij het schrijven van teksten. Gerichte ondersteuning is daarom noodzakelijk om die leerlingen te helpen deze complexe cognitieve vaardigheid onder de knie te krijgen.

KRACHTIGE SCHRIJFINSTRUCTIE

Leerlingen ontwikkelen niet spontaan en automatisch de nodige schrijfvaardigheden en -strategieën. Krachtige schrijfinstructiepraktijken zijn daarom essentieel om leerlingen te ondersteunen bij het ontwikkelen van effectieve schrijfvaardigheden. Maar hoe pak je dat nu concreet aan? Op basis van internationale onderzoeksbevindingen en recent onderzoek in Vlaamse klassen (5de en 6de leerjaar) stellen we twee krachtige instructiepraktijken voor: directe schrijfinstructie en samenwerkend schrijven.

Directe schrijfinstructie

1. LEER LEERLINGEN SCHRIJFKENNIS AAN.

Om goed te kunnen schrijven, moeten leerlingen kennis hebben van *tekstgenres* (bv. informatieve teksten). Wat is het doel van deze teksten en wat wil je bereiken bij je lezerspubliek (in het geval van informatieve teksten bijvoorbeeld informeren)? Daarnaast is het belangrijk dat leerlingen vertrouwd zijn met de *tekststructuur*. Hoe worden informatieve teksten bijvoorbeeld structureel (inleiding, midden, conclusie) en inhoudelijk (informatie, feiten, voorbeelden) opgebouwd?

2. LEER LEERLINGEN SCHRIJFSTRATEGIEËN AAN.

Effectief en efficiënt kunnen schrijven vereist een procesmatige aanpak. Ten eerste moeten leerlingen leren hoe ze een tekst kunnen *plannen* door ideeën te verzamelen en die te ordenen. Op basis van hun planning moeten ze vervolgens in staat zijn om een tekst *op te stellen*. Concreet moeten ze leren hun ideeën om te zetten in woorden, zinnen en paragrafen, om zo tot een coherente tekst te komen. Tot slot is het belangrijk dat leerlingen leren hun tekst na

Directe schrijfinstructie is één van de meest krachtige instructiepraktijken om de schrijfvaardigheden van leerlingen op het eind van het lager onderwijs te bevorderen. Deze schrijfdidactiek kan samengevat worden aan de hand van drie essentiële instructieprincipes.

te lezen, problemen te detecteren en indien nodig hun tekst te *reviseren*. Hierbij moeten ze leren niet alleen oppervlakkige aanpassingen (zoals fouten met betrekking tot spelling, interpunctie of hoofdlettergebruik), maar ook structurele (bv. paragrafen invoegen, wijzigen of verwijderen) en inhoudelijke revisies (bv. voorbeelden invoegen, wijzigen of verwijderen) uit te voeren. Bij het aanleren van plannings-, opstel- en revisiestrategieën is het belangrijk dat leraren niet alleen expliciet aantonen hoe leerlingen deze strategieën moeten toepassen, maar ook aanleren *wanneer* deze strategieën inzetbaar zijn en *waarom* ze belangrijk zijn.

Concrete tips voor je lespraktijk

- Laat leerlingen goede en minder goede **voorbeeldteksten bestuderen en vergelijken**: wat is het doel van de teksten en wat vinden de leerlingen er goed of net minder goed aan?
- Voorzie **gerichte begeleiding**: laat leerlingen nadenken over het doel, de inhoud en de structuur van teksten. Zo ontdekken leerlingen zelf de belangrijkste kenmerken van een bepaald tekstgenre.
- Zorg voor een **synthesekaart** waarop alle belangrijke kenmerken van het tekstgenre opgelijst staan. Zo'n kaart kan voor je leerlingen een handig hulpmiddel zijn bij het memoriseren van de kenmerken.

Concrete tips voor je lespraktijk

Hoe kan je leerlingen via directe instructie een planningsstrategie aanleren? Dat vereist een gefaseerde aanpak:

- Bespreek **het belang van een goede planning** door de link te leggen met concrete, alledaagse situaties waarbij planning belangrijk is.
- Activeer de voorkennis van leerlingen door te **peilen naar hun plangedrag** tijdens het schrijven. Plannen ze een tekst voor ze die schrijven? Waarom wel of niet? Hoe doen ze dat en wat werkt voor hen?
- **Modelleer** hoe jij een tekst plant: toon de leerlingen hoe ze een tekst kunnen plannen door hardop na te denken en voor te doen hoe jij een tekst

plant. Visualiseer je planschema zodat leerlingen je denk- en planproces kunnen volgen. Daag leerlingen uit om actief mee te denken en ideeën te genereren. Durf ook opzettelijk fouten te maken zodat je jezelf kan verbeteren. Zo zien de leerlingen dat schrijven ook voor jou een moeilijke opgave is en dat niet alleen zij worstelen met een schrijfopdracht.

- **Bespreek de planningsstrategie** en voorzie een hulpmiddel zodat leerlingen de stappen van de planningsstrategie kunnen onthouden – zoals een strategiekaart.
- Laat de leerlingen de **planningsstrategie inoefenen** aan de hand van een concrete schrijfopdracht.

3. OEFENING BAART KUNST.

De leerlingen moeten zich de aangeleerde schrijfkennis en schrijfstrategieën eigen maken door veel te oefenen.

Concrete tips voor je lespraktijk

- Voorzie **uitdagende, communicatieve en functionele schrijfoopdrachten**.
- **Begeleiding op maat** is essentieel: voorzie hulpmiddelen voor wie er nood aan heeft – zoals voorgestructureerde planschema's – en daag sterke schrijvers uit om het schrijfproces te internaliseren. Zo kun je hen hun eigen planschema laten ontwikkelen op een blanco blad papier.
- Voorzie zowel **productgerichte** als **procesgerichte feedback**.

Samenwerkend schrijven

Schrijfondzoekers zijn het erover eens dat samenwerkend schrijven heel bevorderend werkt. Door samen te werken met een *peer*

tijdens het plannen, opstellen en/of reviseren van teksten, kunnen leerlingen zich ontplooiën tot vardige schrijvers.

Concrete tips voor je lespraktijk

- Creëer **heterogene schrijfduo's**: laat sterkere en minder sterke schrijvers samenwerken.
- **Engagement** en **vertrouwen** tussen schrijfpartners is essentieel. Hou daarom bij de groepssamenstelling ook rekening met de persoonlijkheden van de leerlingen en vermijd botsende karakters in de schrijfduo's.
- Maak **afspraken** om het samen schrijven vlot te laten verlopen. Dat kan bijvoorbeeld aan de hand van een afsprakenkaart of contract. De regels kunnen voor de hele klas gelden, maar de leerlingen binnen de schrijfduo's kunnen ook onderling eigen afspraken maken.
- Zorg voor **structuur**. Geef de leerlingen richtlijnen over hoe ze de samenwerking kunnen aanpakken. Je kan leerlingen bijvoorbeeld specifieke rollen toekennen om het samenwerkend schrijven te structureren (bv. de reporter en de strategieverantwoordelijke). Je kan daarnaast ook gedeelde schrijfportfolio's aanbieden, zodat leerlingen aan gedeelde schrijfdocumenten werken in plaats van individuele bijdrages te combineren.
- **Teksten dienen om gelezen te worden**. Laat leerlingen hun teksten voorlezen voor hun klasgenoten of publiceer ze in de klas- of schoolkrant of op een website. Laat leerlingen hun teksten gedurende het hele schooljaar bijhouden in een portfolio en etaleer de portfolio's zodat anderen ze kunnen inkijken.
- Introduceer **peerfeedback** en laat leerlingen elkaar feedback geven. Geef hierbij concrete richtlijnen (bv. Wat vind je goed? Wat kan er beter? Geef concrete tips).
- Probeer **peerrevisie** eens uit: laat leerlingen elkaars tekst lezen en vraag hun om de tekst nog beter te maken door die te herwerken. Geef ook hier concrete richtlijnen over hoe je een tekst niet alleen oppervlakkig, maar ook inhoudelijk en structureel kan herwerken.

Studiedag Schrijf je mee(r)?

7 juni 2019

OP 7 JUNI 2019 ORGANISEERT DE ONDERZOEKSGROEP EEN STUDIEDAG. MEER INFO VIND JE OP WWW.TIJDSCRIFTFONS.BE.